

**Σχέδιο Ανάπτυξης
για την Ελληνική Οικονομία
Συνοπτικός Σχολιασμός και Προτάσεις**



IN.EM.Y. - ΕΣΕΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΕ

Εισαγωγικές παρατηρήσεις για την έκθεση της επιτροπής Πισσαρίδη

Το κείμενο της τελικής Έκθεσης της επιτροπής Πισσαρίδη αποτελεί μια ολοκληρωμένη μετεξέλιξη της ενδιάμεσης Έκθεσης της επιτροπής που δημοσιεύτηκε τον Αύγουστο. Θεωρούμε λογική τη συζήτηση που έχει δημιουργηθεί γύρω από αυτήν καθώς ο διάλογος για τη μεταστροφή του παραγωγικού υποδείγματος της ελληνικής οικονομίας είναι μια κορυφαία διαδικασία που απαιτεί την συμμετοχή όλων των παραγωγικών και κοινωνικών φορέων. Άλλωστε η ίδια η σύνταξη της Έκθεσης είχε ως στόχο να αποτελέσει την πηλαφόρμα για το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας που θα καταθέσει η Ελληνική Κυβέρνηση.

Το κείμενο συνοδικά έχει δύο βασικά ελλείμματα. Το πρώτο είναι ότι παραμένει αποκομμένο σε σχέση με τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στον ελληνικό σχηματισμό. Αυτή η 'επιτηδευμένη' αποστείρωση αντανακλά την ψευδοδιάκριση θετικών και κανονιστικών οικονομικών, η οποία αποτελεί την κορυφαία αιτία για κείμενα με καθαρά ποσοτικό προσανατολισμό, τα οποία αγνοούν τη σημασία του ανθρώπινου παράγοντα και της κοινωνικής συνοχής. Αναπαράγονται στην πραγματικότητα μια σειρά από στερεότυπα αναφορικά με την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας όπως πχ η άτυπη οικονομία, το πολύ μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων και η αυτοαπασχόληση, παραβλέποντας το ρόλο και τις αδυναμίες προσέληκσης άμεσων επενδύσεων παρά τα διαθρωτικά μέτρα έχουν ληφθεί κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

Μια δεύτερη βασική έλλειψη είναι η απουσία της προβληματικής όσον αφορά στην μακροπρόθεσμη προοπτική της ελληνικής οικονομίας (π.χ. κάποια αναφορά σε ένα βιώσιμο και συμπεριληπτικό υπόδειγμα οικονομικής ανάπτυξης) ειδικά υπό τις συνθήκες της πανδημίας και η μονήρης εστίαση σε 'παραδεδεγμένες κοινοτυπίες'. Θεωρούμε ότι η απουσία ενός ανοικτού διαλόγου αποτελεί την αιτία της μονοσήμαντης εστίασης. Τα αναπτυξιακά κείμενα οφείλουν να οσφραίνονται την εποχή τους.

Γενικές διαπιστώσεις

- Η Έκθεση δεν φαίνεται να λαμβάνει υπόψη, πέρα από κάποιες φευγαλιές και όχι οργανικά συνδεδεμένες αναφορές (π.χ. σ. 35, 46) τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης, η οποία αναμένεται να έχει ιδιαίτερα αρνητικές επιδράσεις στα οικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας αλλά και να επηρεάσει σημαντικά τους στόχους που θέτει η ίδια η Έκθεση.
- Σε μεγάλο βαθμό οι διαπιστώσεις σε σχέση με τις ανάγκες της ελληνικής οικονομίας είναι ταυτολογικές 'κοινές παραδοχές'. Ενδεικτικά αναφέρουμε (αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αύξηση των παγίων επενδύσεων, βελτίωση παραγωγικότητας, ενίσχυση της εξωστρέφειας, πράσινος μετασχηματισμός, βελτίωση δημοσίων υποδομών). Όμως, ο σκοπός δεν αγιάζει τα μέσα. Η διαδικασία με την οποία θα μετασχηματιστεί η ελληνική οικονομία δεν είναι μια αξιολογικά ουδέτερη διαδικασία ενώ οφείλει να είναι συμπεριληπτική και να γίνει με όρους οικονομικής δημοκρατίας.
- Το ίδιο ισχύει και για τους 'ποσοτικούς στόχους' που προτείνει η έκθεση (π.χ. αύξηση εταιρικών επενδύσεων στο 14% ΑΕΠ, αύξηση εξαγωγών προϊόντων στο 48% του ΑΕΠ) δεν προκύπτουν από κάποια προηγούμενη επεξεργασία αλλά μονάχα με μια αναφορά στους ευρωπαϊκούς μέσους όρους, ως να πρόκειται για 'κοινό τόπο'. Η προσέγγιση αυτή είναι τουλάχιστον στατική και δεν λαμβάνει υπόψη την οικονομική ιστορία της χώρας αλλά και τη μακροχρόνια ευθραυστότητα της ελληνικής οικονομίας.
- Η παραγωγικότητα και η εσωστρέφεια αποτελούν, σύμφωνα με την Έκθεση, τις δυο όψεις του ίδιου νομίσματος, συνιστώντας την αιτία για την διολίσθηση της ελληνικής οικονομίας. Όμως, η παραγωγικότητα επηρεάζεται από δυο εγγενείς τάσεις της ελληνικής οικονομίας, των οποίων η επίδραση είναι ιδιαίτερα ισχυρή και δυστυχώς δεν εντάσσονται οργανικά στον προβληματισμό της Έκθεσης. Πρόκειται για: α. τη δημογραφική συμπίεση και β. Το Brain-drain. Ειδικά το δημογραφικό πρόβλημα, και η συνακόλουθη όξυνση του δείκτη εξάρτησης (αναλογία οικονομικά ενεργού και οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού), επηρεάζουν αρνητικά τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος αλλά και τη διαχρονική εξέλιξη της παραγωγικότητας. Επιπλέον η διαχρονική απουσία της μεταποίησης πολλαπλασιάζει τις δύο αυτές ενγενείς τάσεις.
- Για τη μέτρηση της παραγωγικότητας χρησιμοποιείται ο δείκτης προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο (σ. 21) ο οποίος παρά την απλότητα και τη χρησιμότητα του, παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις ως δείκτης μέτρησης καθώς μπορεί να υποκρύπτει πραγματικές ώρες εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν τα ευρήματα τα ευρήματα σε σχέση με την παραγωγικότητα του Εθνικού Συμβουλίου Παραγωγικότητας το οποίο συντονίζεται από το ΚΕΠΕ.¹
- Η κρίση, σε ένα ακόμα κείμενο, ερμηνεύεται με άξονα τη μονοδιάστατη εστίαση στο εξωτερικό δανεισμό και την υπέρμετρη κατανάλωση. Δεν λαμβάνει υπόψη τη χαμη-

λή κερδοφορία των οικονομιών του Νότου σε σχέση με αυτές του Βορρά, η οποία και αποτελεί ένα αναντίρρητο τεκμήριο της ευρωπαϊκής οικονομικής ιστορίας.

- Τα υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα αναγνωρίζονται ως τροχοπέδη για το μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας (σ. 15). Όμως, το μείγμα της δημοσιονομικής πολιτικής που προτείνεται συνεχίζει να αναπαράγει τα δομικά γνωρίσματα της οικονομικής πολιτικής της μνημονιακής περιόδου (μείωση κρατικών δαπανών, διεύρυνση φορολογικής βάσης κλπ). Πέρα από κάθε αμφιβολία, η προσέγγιση αυτή αγνοεί την παραγωγική διάσταση των δημοσίων αγαθών και τη θέση τους στην αναπτυξιακή διαδικασία τόσο σε όρους ανταγωνιστικότητας όσο και παραγωγικότητας.
- Τέλος, η γενικότερη συζήτηση περί του ψηφιακού και του πράσινου μετασχηματισμού παρουσιάζεται με μια καλογραμμένη είναι η αλήθεια αξιολογική ουδετερότητα (neutrality) η οποία όμως δεν είναι σε καμία περίπτωση αυτονόητη. Ο διττός μετασχηματισμός μπορεί να οξύνει τις αντιθέσεις μεταξύ μεγάλων και μικρών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό δύναται να λειτουργήσει ως εμπόδιο εισόδου νέων επιχειρήσεων στην αγορά (π.χ. η πρακτική του click-away) και εν τέλει να καταστήσει την κοινωνική συνοχή περισσότερο εύθραυστη. Για τον λόγο αυτό, η ψηφιακή και πράσινη μετάβαση είναι ένα πολύπλευρο εγχείρημα το οποίο απαιτεί παρεμβάσεις με καθαρά πολιτικό πρόσημο. Στο πλαίσιο αυτό η αποτύπωση της λογικής της έκθεσης στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δεν είναι σε καμία περίπτωση αυτονόητη και χρήζει διαβούλευσης.

1. Μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις

Στην Ελλάδα, η παρουσία των ΜμΕ και ιδιαίτερα των πολύ μικρών επιχειρήσεων χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα σημαντική (Πίνακας 1).

Πίνακας 1: Συμβολή των ΜμΕ στην επιχειρηματικότητα και την απασχόληση

Μέγεθος	Αριθμός επιχειρήσεων			Αριθμός απασχολούμενων			Προστιθέμενη αξία		
	Ελλάδα		ΕΕ-28	Ελλάδα		ΕΕ-28	Ελλάδα		ΕΕ-28
	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Δισεκ. €	Μερίδιο	Μερίδιο
Πολύ μικρές	800.075	97,4%	93,0%	1.527.075	62,0%	29,7%	9,0	17,6%	20,8%
Μικρές	18.958	2,3%	5,9%	398.514	16,2%	20,1%	11,8	23,1%	17,6%
Μεσαίες	2.176	0,3%	0,9%	239.627	9,7%	16,8%	11,7	22,9%	18,0%
Μικρομεσαίες (ΜμΕ)	821.209	100,0%	99,8%	2.165.216	87,9%	66,6%	32,6	63,5%	56,4%
Μεγάλες	331	0,0%	0,2%	297.411	12,1%	33,4%	18,7	36,5%	43,6%
Σύνολο	821.540	100,0%	100,0%	2.462.627	100,0%	100,0%	51,2	100,0%	100,0%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019 SBA Fact Sheet Greece

Ωστόσο, η παρουσία πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων παρουσιάζεται ως ένα από τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Το μικρό μέγεθος ταυτίζεται με την χαμηλή παραγωγικότητα καθώς η παραγωγικότητα των μικρών επιχειρήσεων (7.9 χιλ ευρώ ανά εργαζόμενο) συγκρίνεται με το μέσο όρο του επιχειρηματικού τομέα (21.1 χιλ. ευρώ ανά εργαζόμενο) (σ. 22). Θεωρούμε ότι δεν είναι ιδιαίτερα σοφό να εξάγονται οριστικά συμπεράσματα από μια συγκριτική αποτίμηση στατιστικών στοιχείων για την παραγωγικότητα που επηρεάζεται ποικιλοτρόπως και όχι μόνο από το μέγεθος της επιχείρησης. Θεωρούμε ότι η κυριότερη αιτία της χαμηλής παραγωγικότητας των μικρών επιχειρήσεων έγκειται στην αδυναμία των μεγάλων επιχειρήσεων να πολλαπλασιάσουν τις διασυνδέσεις τους με τις μικρότερες επιχειρήσεις προκαλώντας με τον τρόπο αυτό σημαντικές οικονομίες κλίμακας (μείωση της ατελούς πληροφόρησης, μείωση του συναθροιστικού, του μεταφορικού και του ενεργειακού κόστους κ.λπ.) οι οποίες συνδέονται με αυξημένη παραγωγικότητα.

- Επιπρόσθετα, η Έκθεση υποστηρίζει πως ενώ το μερίδιο των μικρών επιχειρήσεων (έως 9 ατόμων) στην απασχόληση του επιχειρηματικού τομέα είναι το υψηλότερο στην Ε.Ε., η παραγωγικότητά τους είναι η μικρότερη (σελ. 23). Ωστόσο η Ιταλία, μια χώρα με παρόμοια χαρακτηριστικά αυτοαπασχόλησης και συμμετοχής μικρών επιχειρήσεων στην απασχόληση, σημειώνει σαφώς σημαντικά καλύτερες επιδόσεις των αντίστοιχων ελληνικών στην παραγωγικότητα εργασίας στις μικρές μονάδες (σελ. 23). Η συγκεκριμένη επισήμανση συνεπάγεται πως το μέγεθος δεν φαίνεται να είναι ο μοναδικός ή ο πλέον καθοριστικός παράγοντας για την παραγωγικότητα εργασίας καθώς αξιοσημείωτο ρόλο φαίνεται να διαδραματίζουν και άλλες παράμετροι όπως το οικοσύστημα της επιχειρηματικότητας, η ποιότητα και η λειτουργία των θεσμών κλπ.

- Επίσης στην Έκθεση είτε αγνοείται, είτε αποκρύπτεται η εξής διάσταση: η πλειονότητα των μικρών (micro) επιχειρήσεων δραστηριοποιείται στον κλάδο του εμπορίου και της εστίασης.

Και στους δύο αυτούς κλάδους η παραγωγικότητα επηρεάζεται σημαντικά από τις δεξιότητες του προσωπικού (προφορικές ικανότητες, συντονισμός στο πλαίσιο ομάδας κ.λπ.) και όχι τόσο από το μέγεθος της επιχείρησης. Η επισήμανση αυτή αναδεικνύει τη σημασία της κατάρτισης, και της συνεχούς επανεκπαίδευσης, του προσωπικού. Στο πλαίσιο αυτό η κατάρτιση δεν μπορεί να θεωρείται ένα φάρμακο διαρκείας κατά της ανεργίας αλλά ένα αναπτυξιακό εργαλείο βελτίωσης των παραγωγικών δυναμικών.

- Ειδικότερα, η μέτρηση της παραγωγικότητας του κλάδου του εμπορίου (retail productivity) είναι όπως έχει δείξει η βιβλιογραφία μια ιδιαίτερα προβληματική διαδικασία τόσο σε μακρο όσο και σε μικρο επίπεδο (Reynolds *et al.* 2005). Για παράδειγμα στην ελληνική περίπτωση το υψηλό μεταφορικό και ενεργειακό κόστος ασκούν σημαντική συμπίεση στην παραγωγικότητα.
- Παράλληλα, αγνοείται εκείνο το μέρος της βιβλιογραφίας το οποίο τονίζει τη σημασία της ευελιξίας του μικρού μεγέθους σε καταστάσεις κρίσης, αλλά και την σημασία των μη-ιεραρχικών δομών στην μικρή επιχείρηση, η οποία, λόγω του μεγέθους της, δεν απειλείται από το πρόβλημα του agent.
- Η σύνδεση του μεγέθους με την παραγωγικότητα ίσως να είναι περισσότερο ισχυρή στη μεταποίηση λόγω της διάχυσης του σταθερού κόστους από την αύξηση του μεγέθους (Seth 1990). Στον κλάδο του εμπορίου, η διασύνδεση δεν είναι τόσο εμφανής. Άλλωστε ο κλάδος του εμπορίου, και ειδικά του λιανικού, είναι ένας κλάδος ο οποίος λειτουργεί στις παρυφές του τέλειου ανταγωνισμού, ο οποίος και ευνοεί την ύπαρξη πολλών μικρών επιχειρήσεων.
- Από την άλλη, σε μακροοικονομικό επίπεδο, η χαμηλή παραγωγικότητα αντανakλά περιορισμένες παραγωγικές επενδύσεις. Σύμφωνα με το IMF (2020), οι δημόσιες επενδύσεις δίνουν ώθηση και στην πρόθεση των ιδιωτικών εταιρειών να επενδύσουν: Αυξάνοντας τις δημόσιες επενδύσεις κατά 1% του ΑΕΠ αυξάνονται οι ιδιωτικές επενδύσεις για περισσότερο από 10%. Επομένως, για τη χαμηλή παραγωγικότητα δεν ευθύνονται οι μικρές επιχειρήσεις, αλλά η συρρίκνωση (και η αναποτελεσματική διαχείριση) των δημοσίων δαπανών, ειδικά κατά την περίοδο της ύφεσης.
- Η Έκθεση παρότι αναγνωρίζει το γεγονός ότι οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις θα συνεχίσουν να αποτελούν την πλειονότητα της επιχειρηματικότητας (και σε κάποιες περιπτώσεις θα είναι και δορυφόροι ποιότητας) δεν τις τοποθετεί με ένα καθαρό τρόπο εντός του νέου αναπτυξιακού υποδείγματος της ελληνικής οικονομίας. Αναφέρεται απλά, «η διασύνδεση τους με αλυσίδες αξίας και με τις μεγάλες επιχειρήσεις» (σ. 12). Όμως αυτή η διασύνδεση είναι μια κρίσιμη παράμετρος της αναπτυξιακής λογικής και δεν εξειδικεύεται στο κείμενο της Έκθεσης. Μια συνεκτική πολιτική συμπράξεων, δικτυώσεων (networking) και συνεργειών (clustering) η οποία μπορεί να χρηματοδοτηθεί από τους ευρωπαϊκούς πόρους μπορεί να αναβαθμίσει τις συστάδες των μικρών επιχειρήσεων συμβάλλοντας παράλληλα στην ενίσχυση του ανταγωνισμού, στη μείωση του κόστους και στη συγκράτηση των τελικών τιμών.

Μια τέτοια συμπεριληπτική μεγέθυνση των μικρών επιχειρήσεων εκτιμάται ότι θα συνδυαστεί με μια αύξηση της παραγωγικότητας (βλ. Ιταλία).

- Σε επίπεδο θεωρίας, οι διαφορές των μικρών και των μεγάλων επιχειρήσεων είναι σημαντικές καθώς οι ΜμΕ απαιτούν διαφορετικό ανθρώπινο και χρηματικό κεφάλαιο σε σχέση με τις μεγαλύτερες. Για παράδειγμα, η Έκθεση αγνοεί την σημασία του διανοητικού κεφαλαίου (intellectual capital) το οποίο συνιστά ένα συγκριτικό πλεονέκτημα των ΜμΕ σε σχέση με τις μεγαλύτερες και επιδρά θετικά στην ανταγωνιστικότητά τους (Jardon 2015). Στο πλαίσιο αυτό, όπως φαίνεται και στη βιβλιογραφία, δεν είναι ξεκάθαρο αν η θεώρηση της σημασίας του μεγέθους μπορεί να εφαρμοστεί με ασφάλεια για τις ΜμΕ (Sivadas and Dwyer 2000). Ειδικότερα η μετάβαση προς την οικονομία της γνώσης αναδεικνύει τη σημασία του διανοητικού κεφαλαίου τεκμηριώνοντας τον ρόλο των ΜμΕ.
- Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία αλλά και τα διαθέσιμα εμπειρικά δεδομένα, οι ΜμΕ αποτελούν αρκετά συχνά τους επιταχυντές της καινοτομίας (startups). Στο πλαίσιο αυτό, η διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος το οποίο θα υποστηρίξει την επιχειρηματικότητα ευκαιρίας είναι πολύ σημαντική.

2. Φορολογία

Ως γενική παρατήρηση θα λέγαμε ότι απουσιάζει η εμπειριστατωμένη ανάλυση αρκετών από τις προτάσεις που παρουσιάζονται στην Έκθεση, κυρίως από την άποψη πως αποτελούν περισσότερο επιθυμία και προσδοκία των συγγραφέων, χωρίς να γίνεται αναφορά στον τρόπο υλοποίησής τους. Στο παραπάνω πλαίσιο, εντάσσονται αρκετές από τις προτεινόμενες παρεμβάσεις, όπως η άρση των αντικινήτρων για μεγέθυνση των ΜμΕ εντός της χώρας και η καταπολέμηση του λαθρεμπορίου ποτών και καπνικών προϊόντων. Θα περιμέναμε μεγαλύτερη εξειδίκευση των προτεινόμενων δράσεων για την επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων, προκειμένου να γίνει σαφές κατά πόσο είναι εφικτό να ικανοποιηθούν παρόμοιες προτάσεις πολιτικής.

- **Εισπρακτικός χαρακτήρας του Φορολογικού συστήματος/Ελλειψη αναπτυξιακής διάστασης:** Η αύξηση των δημόσιων εσόδων από φόρους και εισφορές, από το 32% στο 38,9% του ΑΕΠ, στο διάστημα 2010 -2018, αποτελεί μία εξέλιξη η οποία θα έπρεπε να προβληματίζει τους υπεύθυνους χάραξης δημοσιονομικής πολιτικής και κυρίως τους συντάκτες της έκθεσης. Η απομύζηση ενός τόσο μεγάλου ποσοστού (σχεδόν το 40%) από την ιδιωτική οικονομία, στερεί πόρους, οι οποίοι δυνητικά θα μπορούσαν να διοδευτούν σε επενδύσεις ανθρώπινου και φυσικού κεφαλαίου από πλευράς επιχειρήσεων αλλά και στην τόνωση της καταναλωτικής δαπάνης. Η δημοσιονομική πειθαρχία είναι μεν καλοδεχούμενη, θα πρέπει όμως να συμβαδίζει και να προάγει την αναπτυξιακή διάσταση του εκάστοτε φορολογικού συστήματος, παρέχοντας άμεσα και απτά κίνητρα ανάληψης πρωτοβουλιών που δρουν πολλαπλασιαστικά στον παραγόμενο πλούτο της χώρας. Η Έκθεση αντί να επικρίνει τον διαχρονικά εισπρακτικό χαρακτήρα του φορολογικού συστήματος, τουναντίον και εμμέσως τον επικροτεί.
- **Υπερίσχυση Έμμεσης έναντι άμεσης Φορολογίας:** Ακόμη μία παθογένεια του φορολογικού συστήματος αποτυπώνεται στην υπερίσχυση των έμμεσων έναντι των άμεσων φόρων. Η χώρα μας κατέχει την αρνητική πρωτιά σε ολόκληρη την Ευρωζώνη, καθώς είναι η χώρα με τη μεγαλύτερη αναλογία έμμεσων φόρων ως ποσοστό επί του ΑΕΠ με 17,1% έναντι 9,9% του μέσου όρου της Ευρωζώνης. Από την άλλη, οι άμεσοι φόροι ξεπερνούν μετά βίας το 10% του ΑΕΠ, όταν η τάση/μέσος όρος στην Ευρωζώνη είναι της τάξεως του 13,3%. Η υπερίσχυση των εσόδων από έμμεση φορολογία, καταδεικνύει την στρέβλωση του φορολογικού συστήματος, καθώς οι εν λόγω φόροι θεωρούνται ως οι πλέον άδικοι, από τη στιγμή που πλήττουν οριζόντια τα φτωχά και τα πλουσιότερα εισοδηματικά στρώματα, χωρίς καμία απολύτως διάκριση (ΦΠΑ, Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης κυρίως σε Ενεργειακά προϊόντα κ.α.).

Η Έκθεση, προς μεγάλη μας απογοήτευση, όχι μόνο δεν αποδίδει τη δέουσα σημασία σε ένα τόσο νευραλγικό ζήτημα, καυτηριάζοντας όπως θα έπρεπε τη διαιωνιζόμενη πρακτική που απαντάται εδώ και δεκαετίες στην κατάρτιση των Κρατικών Προϋπολογισμών αλλά προσπερνάει την εν λόγω παράμετρο, θεωρώντας την ως μία φυσιολογική εξέλιξη. Μάλιστα, στο βωμό της ελάφρυνσης της μισθωτής εργασίας προκρίνεται η αύξηση των φόρων κατανάλωσης, μία αντιφατική πρόταση που αναιρεί τα όσα έχουν ειπωθεί προηγουμένως περί ανάγκης μείωσης των έμμεσων και κατά γενική ομολογία περισσότερο άδικων φόρων.

- **Υπέρμετρα φορολογική επιβάρυνση Επαγγελματιών/Επιχειρηματιών:** Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές επί της εργασίας με έντονα προοδευτικό χαρακτήρα, είναι μεν αντικίνητρο για την προσέλκυση και κινητροδότηση έμπειρων στελεχών του ιδιωτικού τομέα, ωστόσο δε συνιστά το μεγαλύτερο πρόβλημα του φορολογικού μας συστήματος. Αναντίρρητα, η προοδευτικότητα των φορολογικών συντελεστών επί της εργασίας δεν πρέπει να υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο της τάξεως του 35% - 40%, την ίδια όμως στιγμή ανάλογη μέριμνα και ευαισθητοποίηση θα πρέπει να υπάρχει και ως προς την κοινά αποδεκτή επιβάρυνση των ελεύθερων επαγγελματιών/επιχειρηματιών.

Για τη συγκεκριμένη επαγγελματική ομάδα όχι μόνο εκλείπει ένα ελάχιστο προστατευτικό πλέγμα (αφορολόγητο όριο) που καρπώνονται μισθωτοί και συνταξιούχοι, αλλά επιβαρύνεται με υψηλούς συντελεστές και κυρίως με τέλη/ φορολογικές διατάξεις, κατάλοιπα κυρίως των απελθουσών Μνημονιακών επιταγών (τέλος επιτηδεύματος, ειδική εισφορά αλληλεγγύης, προκαταβολή φόρου εισοδήματος επόμενου έτους κ.α.). Δυστυχώς και παρά την αδιάλειπτη κατακρήμνιση των τζίρων των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων την τελευταία 12ετία (οικονομική κρίση, Capital Controls και εσχάτως η υγειονομική κρίση) η Έκθεση αποσιωπά την εν λόγω διάσταση και επικεντρώνεται στην υπερφορολόγηση της μισθωτής και μόνο εργασίας.

- **Φοροδιαφυγή - Παραοικονομία:** Ορθώς γίνεται αναφορά στην Έκθεση για μία ακόμη χρονία «αιμορραγία» της ελληνικής οικονομίας, καθώς η Φοροδιαφυγή/Παραοικονομία και το συνεπαγόμενο κενό ΦΠΑ, έχουν αποδειχθεί ένα άλυτο πρόβλημα όλων των ελληνικών κυβερνήσεων. Ωστόσο, αναλύοντας τους παράγοντες που ευνοούν την ευδοκίμηση της παράτυπης οικονομικής δραστηριότητας, αυτοί δεν εντοπίζονται, κατά την άποψή μας, μόνο στη χαμηλή παραγωγικότητα και προστιθέμενη αξία ή στην εξάρτηση από την κατανάλωση και πολλή δε μάλλον στον μεγάλο αριθμό των αυτοαπασχολούμενων.

Ως ανώτατο όργανο εκπροσώπησης του εγχώριου επιχειρείν έχουμε αναδείξει την υπερφορολόγηση (υψηλότετοι συντελεστές), το έμμεσο διοικητικό κόστος/γραφειοκρατία, την ευμεταβλητότητα/πολυπλοκότητα των φορολογικών συστημάτων αλλά και την ελλιπή στελέχωση των αρμόδιων ελεγκτικών μηχανισμών (ανεπαρκής εκπαίδευση και υιοθέτηση σύγχρονων ελεγκτικών μεθόδων, σποραδική και όχι σε τακτική βάση διενέργεια επιτόπιων ελέγχων, σχεδόν ανύπαρκτη συνεργασία μεταξύ των καθ' ύλην αρμόδιων υπηρεσιών – ΣΔΟΕ/Υπηρεσίες Των Υπ. Οικονομικών & Ανάπτυξης κ.α.) ως τις βασικότερες συνιστώσες αδυναμίας πάταξης της παράνομης οικονομικής δραστηριότητας.

- **Διεύρυνση φορολογικής βάσης με ταυτόχρονη όμως επιβράβευση των συνεπών φορολογουμένων:** Ο εμπορικός κόσμος με αφορμή την επιβολή και των Capital Controls το καλοκαίρι του 2015, συνειδητοποίησε την αναγκαιότητα ψηφιακού μετασχηματισμού των επιχειρήσεων και την προσαρμογή στις σύγχρονες τάσεις ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος. Ως προς αυτή την κατεύθυνση, η ΕΣΣΕ είναι σύμφωνη με τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και την τόνωση των ηλεκτρονικών συναλλαγών/«πληστικού» χρήματος, με βασική όμως προϋπόθεση την επιβράβευση των συνεπών φορολογουμένων. Παρόλα αυτά, αν και μέχρι σήμερα η συντριπτική πλειοψηφία των ελεύθερων επαγγελματιών έχει αποδεχθεί και αφο-

μοιώσει πρακτικές και τεχνολογικές καινοτομίες που προάγουν τη διαφάνεια και το δίκαιο επιμερισμό των φορολογικών βαρών, δεν έχει θεσπιστεί από Πλευράς Πολιτείας ούτε ένα μέτρο κρατικής αναγνώρισης.

Οι πάσης φύσεως επιβαρύνσεις, με κυριότερες όλην τις φορολογικές και ασφαλιστικές, επιβάλλονται ανεξαρτήτως του βαθμού φερεγγυότητας και συνέπειας των υπόχρεων, χωρίς να επιβραβεύονται όσοι κατά τη διάρκεια της πολυετούς οικονομικής κρίσης στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων, διευθετώντας κανονικά τις όποιες τακτικές και έκτακτες εκκρεμότητές τους. Υποχρέωση του εκάστοτε φορολογικού συστήματος δεν είναι μονάχα η διασφάλιση των απαραίτητων κρατικών εσόδων αλλά και η ισότιμη αντιμετώπιση των διαφορετικών επαγγελματικών ομάδων. Τούτων δοθέντων, η κοινή φορολογική αντιμετώπιση μέσω κοινών συντελεστών, των εισοδημάτων από διαφορετικές πηγές αποτελεί ένα δίκαιο και επιτακτικό προς υλοποίηση αίτημα του εμπορικού/επιχειρηματικού κόσμου, η εφαρμογή του οποίου έχει καθυστερήσει αδικαιολόγητα.

Επίσης και σε συνάφεια με τις παραπάνω παρατηρήσεις, η θεσμοθέτηση και λειτουργία του ειδικού «ακατάσχετου» επιχειρηματικού τροφοδότη λογαριασμού, ενός ζωτικού για την επιβίωση των επιχειρήσεων εργαλείου, το οποίο διασφαλίζει τους όρους διαφάνειας και συμβαδίζει με τις επιταγές της φορολογικής διοίκησης, κωλυσισεργεί αδικαιολόγητα επί σειρά ετών. Μας γεννάει απορίες το γεγονός πως η Έκθεση Πισσαρίδη, που αποδίδει έμφαση στην αναγκαιότητα ανάδειξης των δυναμικών κλάδων της εγχώριας επιχειρηματικότητας δεν θίγει ένα τόσο σημαντικό ζήτημα που υπονομεύει ευθέως και ουσιαστικά τους όρους υγιούς ανταγωνισμού.

- *(Φορολογικό & Ασφαλιστικό)* **Επιβολή πηλφόν στο άθροισμα ασφαλιστικών και φορολογικών υποχρεώσεων** που βαραίνουν τους ελεύθερους επαγγελματίες και οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να υπερβαίνουν το 35% - 40% του ετήσιου εισοδήματός/κερδών τους.
- *(Φορολογικό & Ασφαλιστικό)* **Απουσία αναφοράς στην τρέχουσα υγειονομική κρίση και στις οικονομικές επιπτώσεις της στο σύνολο των επιχειρήσεων:** Τόσο η αρχική έκδοση της Έκθεσης όσο και η τελική της μορφή συντάχθηκαν ενόσω είχαν ληφθεί μέτρα προστασίας νοικοκυριών και επιχειρήσεων από τις επιπτώσεις της πανδημίας. Συνεπώς, πώς είναι δυνατόν να μη γίνεται αναφορά σε ένα τεραστίων διαστάσεων και με παγκόσμιο αποτύπωμα γεγονός, οι αρνητικές επιπτώσεις του οποίου έχουν ποσοτικοποιηθεί και εκτιμηθεί ήδη από τον περασμένο Μάρτιο. Ιδίως όμως σε εθνικό επίπεδο και από τη στιγμή που η χώρα μας βρισκόταν σε τροχιά ανάκαμψης από τις καταστροφικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, η εν λόγω εξέλιξη αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα σημαντικό πισωγύρισμα, οι παράμετροι του οποίου έπρεπε να αναλυθούν και να εξειδικευτούν σε βάθος.

Αντ' αυτού, απουσιάζει η οποιαδήποτε, έστω μικρή, αναφορά και επιφανειακή ανάλυση μίας παραμέτρου, οι παρενέργειες της οποίας στην οικονομία και δη στην ευάλωτη ελληνική επιχειρηματικότητα, είναι πιθανό να αλλιάξουν άρδην και επί τα χείρω τις μέχρι πρότινος εύθραυστες ισορροπίες. Αναμέναμε μία εκτενή ανάλυση του φαινομένου, επί του οποίου είχαμε βιώσει τον αρνητικό του αντίκτυπο μέσω επίσημων στοιχείων και δεδομένων, από την άρση ακόμα του 1^{ου} Lockdown, στα τέλη της άνοιξης/αρχές καλοκαιριού του τρέχοντος έτους.

3. Η Αγορά Εργασίας

- Η Έκθεση Αναφέρεται στις ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις της Ελλάδας ως προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (25^η στην Ε.Ε. ως ποσοστό του πληθυσμού που εργαζόταν ή αναζητούσε εργασία το 2019) και επισημαίνει ορθά την ανάγκη για μεταβολές στο φορολογικό και ασφαλιστικό σύστημα. Ωστόσο, ακόμα και το θετικό σενάριο για μέση ετήσια αύξηση της απασχόλησης κατά μόλις 1% την περίοδο 2020-2030, μετά βίας θα επαναφέρει την απασχόληση στα πριν του 2009 επίπεδα. Σε αυτό το σημείο βέβαια δεν γίνεται λόγος για την ποιότητα των θέσεων εργασίας καθώς η εμπειρία, πριν μάλιστα την εκδήλωση της υγειονομικής κρίσης, έχει δείξει πως περισσότερες από τις μισές νέες θέσεις μισθωτής απασχόλησης αφορούσαν μερική ή εκ περιτροπής εργασία.
- Εντύπωση προκαλεί η πρόταση της Έκθεσης να διατηρηθούν οι αλλαγές που θεσμοθετήθηκαν το 2014 στον καθορισμό του κατώτατου μισθού, οι οποίες προβλέπουν τον προσδιορισμό του από το κράτος και όχι μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοτικών και εργατικών οργανώσεων. Εντούτοις, η διαδικασία της διαπραγμάτευσης είχε χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα πετυχημένη στην άμβλυνση των κοινωνικών εντάσεων, καθώς οδηγούσε σε επίπεδα μισθών κοντά στο κοινωνικά και οικονομικά άριστο σημείο. Ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη πρόταση εκτός ότι αγνοεί το ρόλο των κοινωνικών εταίρων, είναι πολύ πιθανό να οξύνει τις αντιθέσεις στην αγορά εργασίας.
- Τα ευρωπαϊκά προγράμματα για την ενίσχυση της απασχόλησης στις ΜμΕ (πχ Programme for Employment and Social Innovation-EaSI κλη) προσκρούουν σε σειρά εμποδίων όπως η έλλειψη αξιόπιστης και φθηνής πληροφορόρησης, οι όροι και οι προϋποθέσεις που αγνοούν την πραγματικότητα, τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης, η γλώσσα ως φραγμός. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σε σχεδόν όλες τις πτυχές ενίσχυσης των ΜμΕ από ανάλογα προγράμματα, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη για ανάληψη σχετικών πρωτοβουλιών.

4. Ασφαλιστικό

- **Γενικές παρατηρήσεις:** Σχεδόν το σύνολο των παρεμβάσεων που αφορούν ασφαλιστικά ζητήματα επικεντρώνεται στην αναγκαιότητα εισαγωγής κεφαλαιοποιτικών πυλώνων στο υφιστάμενο αναδιανεμητικό σύστημα, μέσω της μετατροπής της υφιστάμενης επικουρικής σύνταξης σε κεφαλαιοποιτική. Εντούτοις, γίνεται μικρή μόνο μεία των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν σήμερα οι μη μισθωτοί και τα οποία αναλύονται παρακάτω, τόσο όσον αφορά στην διευθέτηση υποχρεώσεων (ασφαλιστικές εισφορές) όσο και επί ζητημάτων που άπτονται συνταξιοδοτικών παραμέτρων.
- **Κεφαλαιοποιτικός Πυλώνας:** Η μετάβαση σε ένα νέο μοντέλο ασφαλιστικού συστήματος με διαφορετικά χαρακτηριστικά από το υπάρχον, αποτελεί ένα ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα κι απαιτούνται προσεκτικά βήματα, από τη στιγμή που οποιαδήποτε λανθασμένη απόφαση θα έχει πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις. Το νεοεισαγόμενο κεφαλαιοποιτικό μοντέλο, με τη δημιουργία «ασφαλιστικού κουμπαρά», θα δημιουργήσει χρηματοδοτικό κενό στην επικούρηση για τους ήδη συνταξιούχους. Μπορεί η συγκεκριμένη εκδοχή της «ατομικής αποταμίευσης» να φαίνεται ιδιαίτερα ελκυστική στους ασφαλισμένους που θα μπορούν να το επιλέξουν (κυρίως οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας), στην πραγματικότητα όμως συντελείται η μεταφορά της διαχείρισης των πόρων από το ελληνικό Δημόσιο σε ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες. Η πρότερη εμπειρία του PSI με το «κούρεμα» των ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου, προκειμένου να ελαφρυνθεί το δημόσιο χρέος της χώρας, πρέπει λειτουργήσει αποτρεπτικά στη λήψη οποιουδήποτε ρίσκου που θα οδηγήσει στην απώλεια καταβεβλημένων εισφορών των ασφαλισμένων. Ιδίως, όταν η διαχείριση των συγκεκριμένων πόρων ανατίθεται σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα και εκλείπει η οποιαδήποτε κρατική εγγύηση πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί και επιφυλακτικοί.

Μικρής έκτασης/απουσία αναφορά(s) επί νευραλγικών ζητημάτων ασφαλιστικού περιεχομένου για τους μη μισθωτούς

- **Ευρύτερη αποκλιμάκωση του μη μισθολογικού κόστους των επιχειρήσεων.** Αναμφισβήτητα, η επικείμενη από 1/1/2021 μείωση των εργατικών και εργοδοτικών εισφορών συνιστά μία πρωτοβουλία με θετικό περιεχόμενο. Ωστόσο, το ύψος των τελευταίων (22,54% επί των μεικτών αποδοχών των εργαζομένων) εξακολουθεί να διατηρείται σε υψηλά, δεδομένων και των επιπτώσεων της πανδημίας, επίπεδα. Παράλληλα, η συνολική μείωση των διαθέσιμων για ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης πόρων (κατάρτιση, προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης κλπ) συνιστά σημαντική αστοχία, από τη στιγμή που για την αντιμετώπιση των συνεπειών της υγειονομικής κρίσης θα χρειαστεί να υλοποιηθούν προγράμματα τόνωσης της απασχόλησης και κινητροδότησης των εργοδοτών για την πρόσληψη εργαζομένων.
- **Βελτίωση της ανταποδοτικότητας μεταξύ καταβαλλόμενων εισφορών και παρεχόμενων υπηρεσιών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης:** Η ΕΣΕΕ έχει θέσει επανειλημμένως το ζήτημα της δυσανάλογης σχέσης μεταξύ καταβαλλόμενων εισφο-

ρών και ελλειπόν παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας, ως βασικό μειονέκτημα και ουσιώδες αντικίνητρο του υφιστάμενου ασφαλιστικού συστήματος. Ο ελεύθερος επαγγελματίας/μη μισθωτός λαμβάνει χαμηλής ποιότητας ή ακόμη και ανύπαρκτες υπηρεσίες υγείας, την ίδια ώρα που καλείται να καταβάλει εμπρόθεσμα εισφορές σύνταξης και υγείας.

- **Υπολογισμός σύνταξης στο σύνολο του ασφαλιστικού βίου:** Το γεγονός πως για τον υπολογισμό του ανταποδοτικού μέρους της σύνταξης λαμβάνεται υπόψη μονάχα το χρονικό διάστημα μετά το 2002, συνιστά μία κατάφωρα άδικη πρόβλεψη. Δεν είναι δυνατόν να αγνοείται επιδεικτικά και να μην συνεκτιμάται ο εργασιακός βίος για τα έτη πριν το 2002, στη διάρκεια των οποίων αρκετοί ελεύθεροι επαγγελματίες είχαν συνεχή έτη ασφάλισης και συνεπούς καταβολής των ασφαλιστικών τους εισφορών. Συνέπεια των παραπάνω, είναι η κατακόρυφη μείωση της ανταποδοτικής σύνταξης του ασφαλισμένου, καθώς στη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης είτε πολλοί επιτηδευματίες διέκοψαν την επαγγελματική τους δραστηριότητα είτε βρέθηκαν σε πραγματική αδυναμία διευθέτησης των ασφαλιστικών τους υποχρεώσεων.
- **Ευθέως αναλογική αύξηση των συντελεστών αναπήρωσης με τη συσσώρευση περισσότερων ετών εργασιακού βίου:** Η αναλογική αύξηση των ποσοστών αναπήρωσης για όσους δουλεύουν περισσότερα χρόνια, θα δημιουργήσει αφενός σημαντικό κίνητρο συνέχισης της ασφάλισης και αφετέρου να επιβραβευτεί η συνεπής και επί σειρά ετών καταβολή ασφαλιστικών εισφορών. Δεν θα πρέπει να αγνοούνται όσοι καταβάλλουν υψηλές εισφορές, δικαιούμενοι υψηλότερες συντάξιμες αποδοχές, καθώς οι συγκεκριμένες στρεβλώσεις αποτελούν χρόνιο δομικό πρόβλημα του ασφαλιστικού μας συστήματος, που χρήζει διόρθωσης.

5. Δεξιότητες, Εκπαίδευση και κατάρτιση

Σε σχέση με τα θέματα που αφορούν την εκπαίδευση και την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση, στο βαθμό που αυτά θίγονται από το Σχέδιο Πισσαρίδη, θεωρούμε αναγκαίο να σημειώσουμε ότι το ενδιαφέρον και η προσήλωση της ΕΣΣΕ για αυτά κινούνται σε υψηλά επίπεδα, καθώς επηρεάζουν άμεσα την αγορά εργασίας μέσω των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα της μικρής επιχείρησης. Η ανταγωνιστικότητα της τελευταίας, βάλλεται τους καιρούς αυτούς τόσο στην πράξη, λόγω της άνισης επιβάρυνσής της (σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις) από τις επιπτώσεις που προκαλούν οι πρωτοφανείς συνθήκες που ζούμε, όσο και στη ρητορική του δημοσίου διάλογου μέσω της έκθεσης Πισσαρίδη, η οποία προβάλλει τη μικρή επιχειρηματικότητα ως παθογένεια της αγοράς, χωρίς να εξετάζει τη διαχρονική σύνδεσή της με βασικά γεωγραφικά, οικονομικά και κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας.

Ένα πρώτο ζήτημα το οποίο θεωρούμε ότι θα πρέπει να σημειωθεί είναι οι αναφορές για την αναντιστοιχία των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με την αγορά εργασίας. Η έκθεση υπαινίσσεται ότι η αναντιστοιχία αυτή αποτελεί λόγο για τη μειωμένη ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Το αφήγημα αυτό δεν είναι η πρώτη φορά που κατατίθεται στο δημόσιο διάλογο, αλλά εμφανίστηκε πριν από περίπου 10 έτη. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα, δεν υπάρχουν τα σχετικά ποσοτικά δεδομένα που να χαρακτηρίζονται από ειδική εστίαση στις δεξιότητες (και όχι σε άλλους παρεμφερείς δείκτες όπως το επίπεδο εκπαίδευσης) καθώς και από συγκρισιμότητα και πλήρη θεωρητική τεκμηρίωση και τα οποία να απαντούν σε βασικά ερωτήματα όπως το αν η αναντιστοιχία αυτή είναι οριζόντια ή κάθετη (και με ποιο πρόσημο) και το κατά πόσον σε τελική ανάλυση είναι σε επίπεδο που πραγματικά επηρεάζει ουσιαστικά την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Εκείνο όμως που προκαλεί εντύπωση είναι ότι στη σελίδα 102 αναφέρεται ότι *«οι εργοδότες αντιμετωπίζουν δυσκολίες για να προσελκύσουν εργαζόμενους με ιδιαίτερες δεξιότητες, καθώς το μισθολογικό κόστος για να προσφέρουν έναν καθαρό μισθό που είναι ανταγωνιστικός διεθνώς είναι πολύ υψηλό»*, το οποίο μας προβληματίζει για τη συνοχή των επιμέρους κεφαλαίων της έκθεσης δεδομένου ότι συνιστά αντίφαση, καθώς εδώ γίνεται η παραδοχή, την οποία και προσυπογράφουμε, ότι το μεγάλο μη μισθολογικό κόστος είναι εκείνο που ευθύνεται κυρίως για την αδυναμία προσέλκυσης στελεχών με υψηλές/ιδιαίτερες δεξιότητες και όχι το ότι δεν υπάρχουν τέτοια στελέχη διαθέσιμα στην αγορά εργασίας.

Τέλος, σε σχέση με το ζήτημα αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας δεν αποτελούν αποκλειστική ευθύνη του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και των υποκειμένων της αγοράς εργασίας.

Στο κεφάλαιο 5.3, σελ. 142, μας προκαλεί επίσης εντύπωση ότι ενώ αναφέρεται ότι *«μια επιπλέον πιθανή αιτία της χαμηλής παραγωγικότητας είναι η απουσία των κατάλληλων δεξιοτήτων...»*, στη σελ. 143 αναφέρεται ότι *«περίπου το 28% των απασχολούμενων στην Ελλάδα έχουν υψηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων από αυτό που απαιτείται για την άσκηση της εργασίας τους. Το αντίστοιχο ποσοστό κατά μέσο όρο στον ΟΟΣΑ είναι*

8%». Δυσκολευόμαστε και εδώ λοιπόν να αντιληφθούμε ποιο πραγματικά είναι το επίκεντρο που διατυπώνεται από την έκθεση σε σχέση με το ζήτημα αυτό.

Τέλος, στο κεφάλαιο «5.3.2 Προτάσεις πολιτικής», ενώ συμφωνούμε γενικώς στην ανάγκη κατάρτισης σε ζητήματα που αφορούν τον ψηφιακό μετασχηματισμό σε διάφορες ομάδες-στόχους, μας προκαλεί εντύπωση η πρόταση που γίνεται σε λειτουργικό επίπεδο στη σελ. 149, «ο ΟΑΕΔ είναι υπεύθυνος για τη διαπίστευση αυτών των εκπαιδευτικών κέντρων», εννοώντας προφανώς τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ). Εδώ, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σύμφωνα με το σύστημα της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, υπεύθυνο για την πιστοποίηση (και όχι διαπίστευση) των ΚΔΒΜ είναι το Υπουργείο Παιδείας και όχι ο ΟΑΕΔ, ενώ υπάρχει πρόσφατη σχετική νομοθεσία για τα ζητήματα αυτά που φαίνεται να μην έχει ληφθεί υπόψη από την έκθεση Πισσαρίδη.

Το ίδιο ισχύει και για τις προτάσεις που γίνονται στη σελίδα 150 «Αναβάθμιση του ΟΑΕΔ», όπου οι 2 από τους 6 συνολικά πυλώνες που προτείνονται, συγκεκριμένα οι «3. Διαπίστευση κέντρων κατάρτισης» στην οποία αναφερθήκαμε ήδη και «4. Παρακολούθηση των επιχειρήσεων στις οποίες πραγματοποιούνται οι ασκήσεις πρακτικής», είναι σε κατεύθυνση εντελώς αντίθετη από τα όσα ισχύουν και έχουν προταθεί στο δημόσιο διάλογο. Ειδικά για το «4. Παρακολούθηση των επιχειρήσεων στις οποίες πραγματοποιούνται οι ασκήσεις πρακτικής», ισχύει μόνο για τις επιχειρήσεις που εμπλέκονται στη μαθητεία (και όχι άσκηση πρακτικής ή πρακτική άσκηση) των Επαγγελματικών Σχολών ΟΑΕΔ (ΕΠΑΣ Μαθητείας), η οποία αποτελεί μικρό ποσοστό των συνολικών θέσεων μαθητείας και πρακτικής άσκησης. Πέρα από τη σύγχυση που προκαλούν οι εν λόγω προτάσεις, καθώς το πεδίο αυτό μόλις πρόσφατα έχει ξεκαθαριστεί από πλευράς αρμοδιοτήτων των επιμέρους φορέων και γενικών ρυθμίσεων, δεν αντιλαμβανόμαστε την προστιθέμενη αξία που έχουν οι προτάσεις τόσο για τον ΟΑΕΔ, ο οποίος αποτελεί εκ των πραγμάτων βασικό πυλώνα για τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, όσο και για την κοινωνία αυτή καθαυτή.

Η Έκθεση και το Ταμείο Ανάκαμψης

- Οι πυλώνες του ψηφιακού και του πράσινου μετασχηματισμού αποτελούν δυο από τους τέσσερις πυλώνες του σχεδίου Ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό τόσο ο ψηφιακός όσο και ο πράσινος μετασχηματισμός των επιχειρήσεων θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικής διάστασης.
- Θετική αναφορά η παροχή φορολογικών κινήτρων για επενδύσεις και χρηματοδότηση για προμήθεια λογισμικού, υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους, και εγκατάσταση εξειδικευμένου εξοπλισμού. Όμως τα κίνητρα αυτά θα πρέπει να εξειδικευτούν με σκοπό την άμβλυση των ψηφιακών ανισοτήτων μεταξύ των επιχειρήσεων, οι οποίες έχουν ήδη διογκωθεί λόγω της δημοσιονομικής κρίσης 2008-2016 αλλά και της πανδημικής κρίσης του COVID-19.
- Η επένδυση στην υποδομή της τεχνητής νοημοσύνης (AI) είναι προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά θα πρέπει να λάβει υπόψη της τους ισχυρούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας σε μικροοικονομικούς όρους (αριθμός επιχειρήσεων, αριθμός απασχολούμενων κ.λπ.). Στο πλαίσιο αυτό ο διαγνωστικός μηχανισμός αξιολόγησης της ψηφιοποίησης των ΜμΕ που προβλέπει το σχέδιο ανάπτυξης (σ. 24) είναι σωστός αλλά θα έπρεπε να συνδέεται με ένα μηχανισμό διαμόρφωσης ψηφιακών πολιτικών για ένα ολιστικό και ισόρροπο scale-up των επιχειρήσεων.
- Ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων της χώρας, επένδυση στην κυκλική οικονομία και στον πράσινο μετασχηματισμό. Οι παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι ισόρροπες ώστε η πράσινη μετάβαση να είναι δίκαιη. Ένα πρόγραμμα «εξοικονομώ κατ' επιχείρηση» με κριτήριο το μέγεθός της είναι κρίσιμης σημασίας. Σε αναλογία με το πρόγραμμα «εξοικονομώ κατ' οίκον» όσο μικρότερο είναι το μέγεθος της επιχείρησης τόσο μεγαλύτερη να είναι η επιδότηση.

Προτάσεις στο πλαίσιο του RRF

Άξονας	Δράση
Άξονας 1.2	Εξοικονομώ κατ' επιχείρηση προσανατολισμένο στη στρατηγική της ΕΕ «Κύμα Ανακαινίσεων» που έχει ως στόχο τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων. Ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί να προκαλέσει την αναζωογόνηση των πόλεων και του δομημένου περιβάλλοντος.
Άξονας 2.1	Εθνικό Πλάνο για τον ψηφιακό μετασχηματισμό του λιανικού εμπορίου.
Άξονας 2.2	Παρεμβάσεις για την ενίσχυση της κυβερνοασφάλειας και τη διασφάλιση της διαφάνειας των συναλλαγών.
Άξονας 2.3	Ψηφιακή διαδοχή και μετασχηματισμός επιχειρήσεων (κίνητρα διαδοχής για τις επιχειρήσεις με προϋπόθεση τον ψηφιακό μετασχηματισμό)
Άξονας 2.3	Συντελεστής αποσβέσεων επενδύσεων στον ψηφιακό μετασχηματισμό στο 180% (τόνωση επενδυτικής δραστηριότητας)
Άξονας 2.3	Πρωώθηση ηλεκτρονικού εμπορίου και οργανωμένων ηλεκτρονικών αγορών με τη σύμπραξη Δήμων, Εμπορικών Συλλόγων και Επιμελητηρίων χωρίς αποκλεισμούς (δημιουργία e-shops, digital marketplaces κ.λπ.). Ενίσχυση της διαφάνειας στις συναλλαγές μεταξύ ιδιωτών και διμερών διαδικτυακών αγορών.
Άξονας 2.3	Δημιουργία πανελλαδικού δικτύου για ΜμΕ (υποστήριξη ΜμΕ σε ζητήματα ψηφιακού και πράσινου μετασχηματισμού, εξωστρέφειας, συνεργειών κ.λπ.)
Άξονας 2.3	Υλοποίηση δεύτερης φάσης των Ανοικτών Κέντρων Εμπορίου με έμφαση στην ψηφιοποίηση
Άξονας 2.3	Ψηφιακές λύσεις και εργαλεία προμηθειών για την επικοινωνία και τη σύγχρονη λειτουργία της εφοδιαστικής αλυσίδας.
Άξονας 3.1	Επιδότηση ασφαλιστικών εισφορών μέχρι 25 ετών κατά 60% και ως 29 ετών κατά 20% (επιδότηση εργασίας και όχι ανεργίας, ποιοτικές θέσεις εργασίας, αύξηση μισθών)
Άξονας 3.1	Παρεμβάσεις για την ταχεία προσαρμογή του εργατικού δυναμικού στις διαρκείς αλλαγές των αναγκών της αγοράς εργασίας
Άξονας 3.2	Κατάρτιση και επιμόρφωση ανέργων και εργαζόμενων στις τεχνολογίες και στις αλυσίδες αξίας της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης
Άξονας 3.2	Επανακατάρτιση και Αναβάθμιση δεξιοτήτων σχετικά με τη χρήση διαδικτυακών υπηρεσιών, την ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών και λύσεων, την πρόσβαση στο διαδίκτυο με φορητές συσκευές και τη χρήση ψηφιακών υπηρεσιών.
Άξονας 3.2	Εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού στο λιανικό εμπόριο για τη χρήση διακαναλικών λύσεων και την αλληλεπίδραση με τους πελάτες τους μέσω πολλαπλών ψηφιακών καναλιών.

Άξονας 4.2	Πλήρης ψηφιοποίηση όλων των υπηρεσιών του Δημοσίου Τομέα και (κυρίως) απλοποίηση όλων των διαδικασιών που αφορούν υπηρεσίες προς πολίτες & επιχειρήσεις
Άξονας 4.6	Παρεμβάσεις (νέα καθεστώτα) νέο αναπτυξιακό νόμο: α. Καθεστώς επιχειρηματικότητας για τις micro και μικρές επιχειρήσεις χρηματοδότηση business plan (μεγέθυνση επιχειρήσεων) β. Καθεστώς τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας (σύνδεση επιχειρήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων)
Άξονας 4.6	Υποστήριξη της προσαρμογής των επιχειρήσεων στο νέο οικονομικό περιβάλλον (ψηφιακός μετασχηματισμός, παγκόσμιος ανταγωνισμός, COVID-19 κ.λπ.)
Άξονας 4.6	Πράσινος μετασχηματισμός για όλες τις επιχειρήσεις (προώθηση κυκλικής οικονομίας και βελτίωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος στις επιχειρήσεις)
Άξονας 4.7	Μείωση του φόρου στα clusters στο 10% (ενίσχυση δικτύσεων και συνεργειών)
Άξονας 4.7	Μείωση της γραφειοκρατίας & απλοποίηση διαδικασιών για την προσέλκυση και (κυρίως) την υποστήριξη των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ)
Άξονας 4.7	Υποστήριξη συνεργασιών, δικτύσεων και διασυνδεσιμότητας

Αναφορές

IMF (2020), *Fiscal Monitor: Policies for the Recovery*, October 2020

Jardon, C. M. (2015), "The use of intellectual capital to obtain competitive advantages in regional small and medium enterprises", *Knowledge Management Research and Practice*, 13: 486-496.

Reynolds, J., Howard, E., Dragun, D., Rosewell, B. and Ormerod, P. (2005), "Assesing the Productivity of the UK Retail Sector", *The International Review of Retail Distribution and Consumer Research*, 15 (3): 237-280.

Seth, A. (1990), "Value creation in acquisitions: A re-examination of performance issues", *Strategic Management Journal*, 11: 99-115.

Sivadas, E. and Dwyer, F. (2000), "An examination of organisational factors influencing new product success in internal and alliance-based process", *Journal of Marketing*, 64 (1): 31-49.